

Comentariu - In vereme de razboi

Nuvelele lui Caragiale pun in lumina un Caragiale cu totul nou, diferit de marele dramaturg, atat de bine inzestrat pentru comic in comedile sale. In nuvele Caragiale se dovedeste a fi un foarte bun analist al starilor obscure ale subconstientului. Deci suntem in prezenta unui creator complex, exceptional inzestrat de comic in comedii, si pentru analitic in nuvele si in drama Napasta.

Criticul literar Mihail Petroveanu vorbeste despre doua fete ale marelui creator una de zii, si alta de noapte, referindu-se la aceeasi bivalenta a spiritului caragialian. Criticul literar Maria-Voda Capusan considera ca opera lui Caragiale se intinde de la masca la hau.

In nuvele sale Caragiale urmareste mai ales instalarea unei stari de criza, si evolutia gradata spre un punct culminant, tragic, dramatic. Meritul autorului consta in urmarirea minutioasa (amanuntita) a celor mai mici schimbari sufletesti.

Tematica nuvelor este variata:

- Nuvele psihologice: in vreme de razboi, O facie de Paste, Pacat
- Nuvele fantastice: La hanul lui Manjoala, Calul dracului, Kir Ianulea
- Nuvele sociale si psihologice: Doua loturi

In majoritatea nuvelor chiar si in cele fantastice exista un fond realist, tragand (relifand) critica satirica a dramaturgului Caragiale. Astfel in Kir Ianulea aventura fantastica este numai un prilej pentru a prezenta o istorie a negustorimii si a burgheziei de la inceputul secolului trecut. Dramaturgul Caragiale este prezent prin dialogurile concise, dar semnificative, care dezvaluie constiinte, psihologii. Deasemenea dramaturgul e prezent printr-o arta a compozitiei, printr-o inlantuire ingenioasa a secventelor, care gradat reliefeaza precipitarea conflictului spre un deznodamant dramatic.

Cele mai valoroase sunt nuvelele psihologice. In aceste nuvele Caragiale se dovedeste un foarte bun cunoscator al psihologiei umane, un fin observator al schimbarii acesteia sub influenta deformatoare a unui factori exterior: bani, averea, frica, etc.

In aceasta nuvela psihologica Caragiale urmareste procesul complex si complicat al degradarii psihice a hangiului Stavrache, datorita setei de avere, debani. Caragiale urmareste magistral instalarea obsesiei si evolutia ei spre nebunie.

La inceputul nuvelei Stavrache este un hangiu instarit, sigur de sine, sentiment pe care i-l da averea pe care o are. Ca toti oamenii avuti (instariti) Stavrache traieste spaima, frica de a nu fi pradat: Hangiul era foarte multumit: om cu dare de mana, cu han in drum... Cate nopti nu dormise el o clipa macar cum se cade, tragaand cu urechea si asteptad cu inima sarita pe musafirii de noapte!

Stavrache apare apoi in stare de frate bun si saritor, care il ajute pe Popa lancu sa-si piarda urma, trimitindu-l cu voluntarii pe front. Dupa plecarea fratelui Stavrache intra in stapanirea averii lui Popa lancu.

La primirea primei scrisori despre faptele de bravura ale fratelui sau Stavrache nu se bucura: Cine ar fi vazut figura lui neica Stavrache... ar fi ramas in mirare pricepand bine ca in sufletul fratelui mai mare nu se petrecea nimic analog cu bucuria la citirea vestilor despre succesul de bravura al raspopitului. Prin notarea acestei reactiuni de comportament a lui Stavrache, autorul sugereaza ca deja in sufletul acesteia s-au petrecut o schimbare, ca personajul este preocupat de ideea stapaniri depline a averii fratelui sau. Caragiale consoleaza gandul ascuns (neexprimat) a hangiului: Care va sa zica –clipii gandul hangiului– nici vorba n-a fost la judecata despre popa, despre capul si gazda talharilor. Aoleu! Ce mai judecatori! ...Dar o sa indrazneasca sa se mai intoarca? ...Dar daca indrazneste si se-ntoarce? Atunci, ce-i de facut? ...Da! dar sergentul se poate intoarce; popa, ba! Din acest moment sufletul lui Stavrache este chinuit de dilema: ...O venii? ...n-o veni?...

Dupa primirea celei de a doua scrisori, care il anunta despre moartea eroica a fratelui sau Stavrache plange mult, dar se consoleaza repede, si primul gand este sa mearga la notar, ca sa afle cum poate intra cu forme legale in stapanirea averii fratelui sau: Dar un barbat trebuie sa-si faca inima! Nu trebuie sa se lase coplezit asa de durere. A strans bine scrisoarea; s-a spalat pe ochii, apus caii la brisca si a plecat repede la targ sa intrebe pe avocat cu ce forme intra cineva regulat in stapanirea averii unui frate bun pierdut, care n-are alt mostenitor.

Cu toate ca a intrat legal in stapanirea averii fratelui sau, Stavrache este chinuit de gandul ca fratele sau s-ar putea totusi intoarce si atunci el ar putea pierde averea castigata atat de usor. Personajul are cosmaruri in care fratele ii apare in diferite ipostaze. in primul cosmar Popa lancu ii apare ca un ocnasi. Stavrache il cearta ca si-a facut neamul de ras, dar mai are inca sentimente umane, fiindu-i mila de fratele sau: Lui d-l Stavrache i s-a facut mila; s-a repezit sa-l ridice ca sa-l puie pe pat: nu-l putea lasa sa moara ca un caine. in al doilea cosmar fratele ii apare in ipostaza de capitan. De data aceasta Stavrache manifesta porniri animaniale, incercand sa-l ucidă: Hangiul se repede salbatic si apuca de gat pe capitan... il strange din ce in ce mai tare: simte cum degetele-i patrund in muschii grumazului strivindu-i, afundand beregata, sfarand incheietura cerbicii...

Acest fond sufletesc, chinuit de obsesia intoarcerii fratelui, de cosmaruri, aparitia lui Popa lancu declanseaza nebunia. in maniera naturalista, Caragiale noteaza reactiile fiziologice prin care se exteriorizeaza: si omul adormit se ridica drept in picioare, cu chipul ingrozitor, cu parul valvoi, cu mainile-nclestare, cu gura plina de spuma roscata. Ca o furtuna se repezi, apuca masa si o tranti de dusumea, facand tot tandari.

Din punct de vedere compozitional nuvela este acatuita din trei planuri:

1. Planul naratorului, care povesteste concis, cu numeroase indicatii scenice, la faptele, intamplarile.

2. Planul dialogului:

- dialogul dintre Stavrache si fratele sau;
 - dialogul dintre Stavrache si fetita care a venit la cumparaturi;
 - Ce vrei?
 - M-a trimes maica sa-i dai de un ban gaz, si taica, de doi bani tuica. si fata scoate de sub mintean cu bagare de seama doua clondire.
 - Da... zice sa nu mai pui gaz in a de tuica si tuica-n a de gaz, ca alaltaieri, ca iar ma bate... si... sa masori bine...
 - Da bani ai adus?
 - Ba!...zice ca sa scrii.
 - Iar sa scriu? si d-l Stavrache, urmat de fetita, trece-n pravalie bolborosind: Scrie v-ar popa sa va scrie, de parlit!
- Din cuvintele fetitei se iese zgarcenia, lacomia, rapacitatea lui Stavrache.
- dialogul dintre Stavrache s`i avocatul
 - Numai unul singur te-ar putea calca...
 - Cine? intreaba d-l Stavrache.
 - Popa.
- Mostenitorul zambi si cu siguranta raspunse:
- As! nu mai poate calca, saracul!

Dialogul este concis, dar dezvaluie psihologii.

3. Planul naturii

Exista o corespondenta perfecta intre starea tensionata a lui Stavrache si cadrul natural: ploaia, viscolul, zapada, noaptea amplifica obsesia, starea de criza: Afara ploua maruntel ploaie rece de toamna, si boabele de apa prelingandu-se de pe stresini si picand in clipire ritmate pe fundul unui butoi dogit, lasat gol intr-adins la umezeala, faceau un fel de cantare cu nenumarate si ciudate intelesuri. Leganate de miscarea sunetelor, gandurile omului incepura sa sfaraie iute in cercuri stramte, apoi incet-incet se rotira din ce in ce mai domol, in cercuri din ce in ce mai largi, si tot mai domol, si tot mai larg.

Zgomotul monotom si ritmic al ploii, declanseaza vartejul gandurilor, care cuprind in cercuri concentrice mintea lui Stavrache. in timpul increstarii dramatice dintre cei doi frati: viscolul afara ajuns in culmea nebuniei facea sa trosneasca zidurile hanului batran.; Tot viforul care urla in noaptea grozava sa fi napadit dintr-o data in teasta lui Stavrache nu l-ar fi clatinat mai cu putere decat infatisarea si vorbele acestea!